



Główny Inspektorat Ochrony Środowiska

Monitoring gatunków zwierząt z uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000, lata 2023-2025

Sprawozdanie z monitoringu sichrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* w roku 2023

Robert Rossa



Sichrawa karpacka *Pseudogaurotina excellens*, Babia Góra (fot. R. Rossa)



Sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Spis treści

I. Informacje ogólne	3
II. Region biogeograficzny alpejski	5
<i>1. Stan ochrony gatunku.....</i>	<i>5</i>
Ocena stanu parametru populacja.....	5
Ocena stanu parametru siedlisko	6
Ocena stanu parametru perspektywy ochrony	8
Ogólna ocena stanu ochrony gatunku	9
<i>2. Oddziaływania i zagrożenia wykazywane na stanowiskach</i>	<i>9</i>
Stwierdzone oddziaływania.....	9
Przewidywane zagrożenia	10
<i>3. Stosowane i zalecane działania ochronne</i>	<i>10</i>
Piśmiennictwo.....	12

I. Informacje ogólne

Kod, nazwa polska i nazwa łacińska gatunku

4024 Sichrawa karpacka *Pseudogaurotina excellens*

Region biogeograficzny

ALP – region biogeograficzny alpejski

Koordynator główny

Michał Ciach

Koordynator krajowy

Robert Rossa

Eksperti lokalni

Jakub Białkowski, Jakub Goczał, Robert Rossa, Stanisław Szafraniec

Eksperti dodatkowi

Jakub Białkowski, Jakub Goczał, Robert Rossa, Stanisław Szafraniec

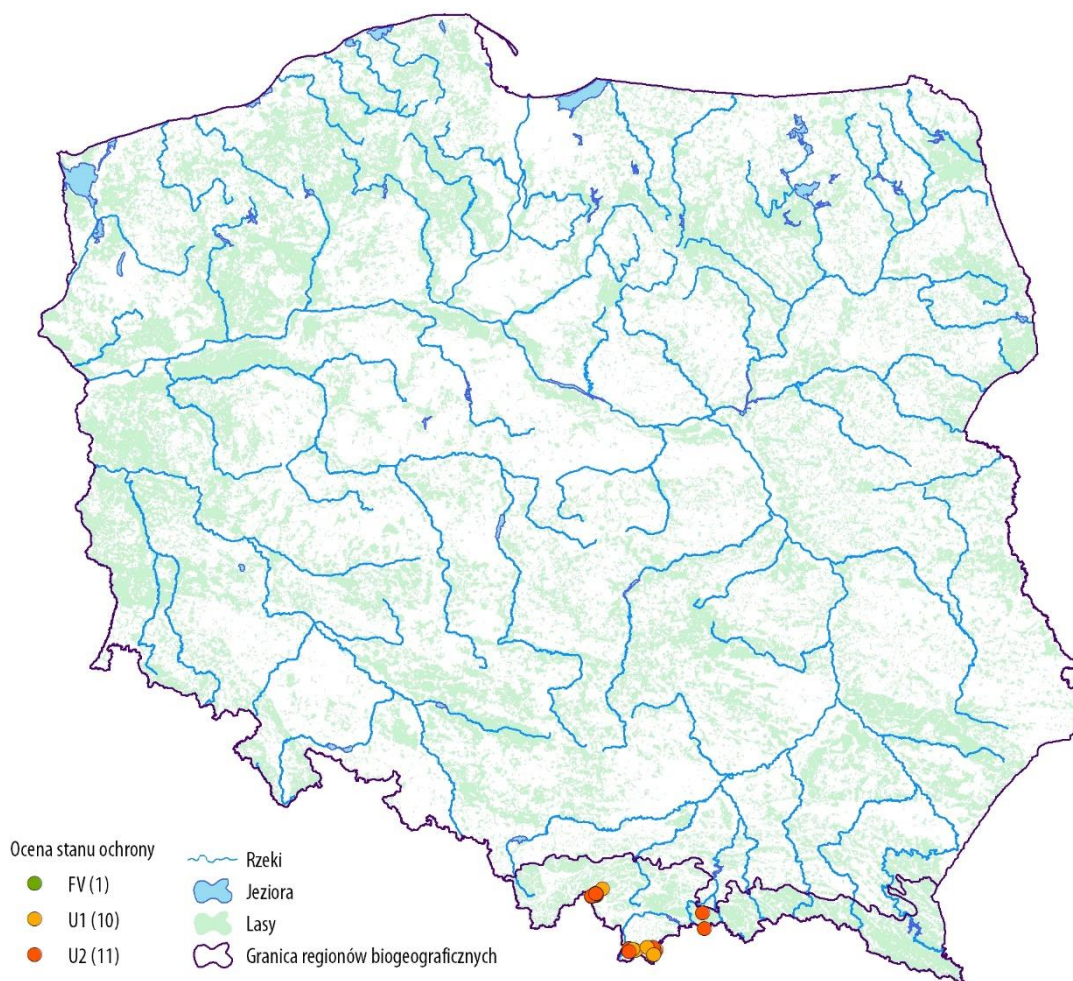
Informacja o ewentualnych zmianach w metodyce monitoringu

W 2023 r. prace monitoringowe prowadzono zgodnie z metodyką zmodyfikowaną 24.05. 2023 r.

Informacja o wykorzystaniu wyników z innych projektów

Nie wykorzystywano

Stanowiska monitoringowe



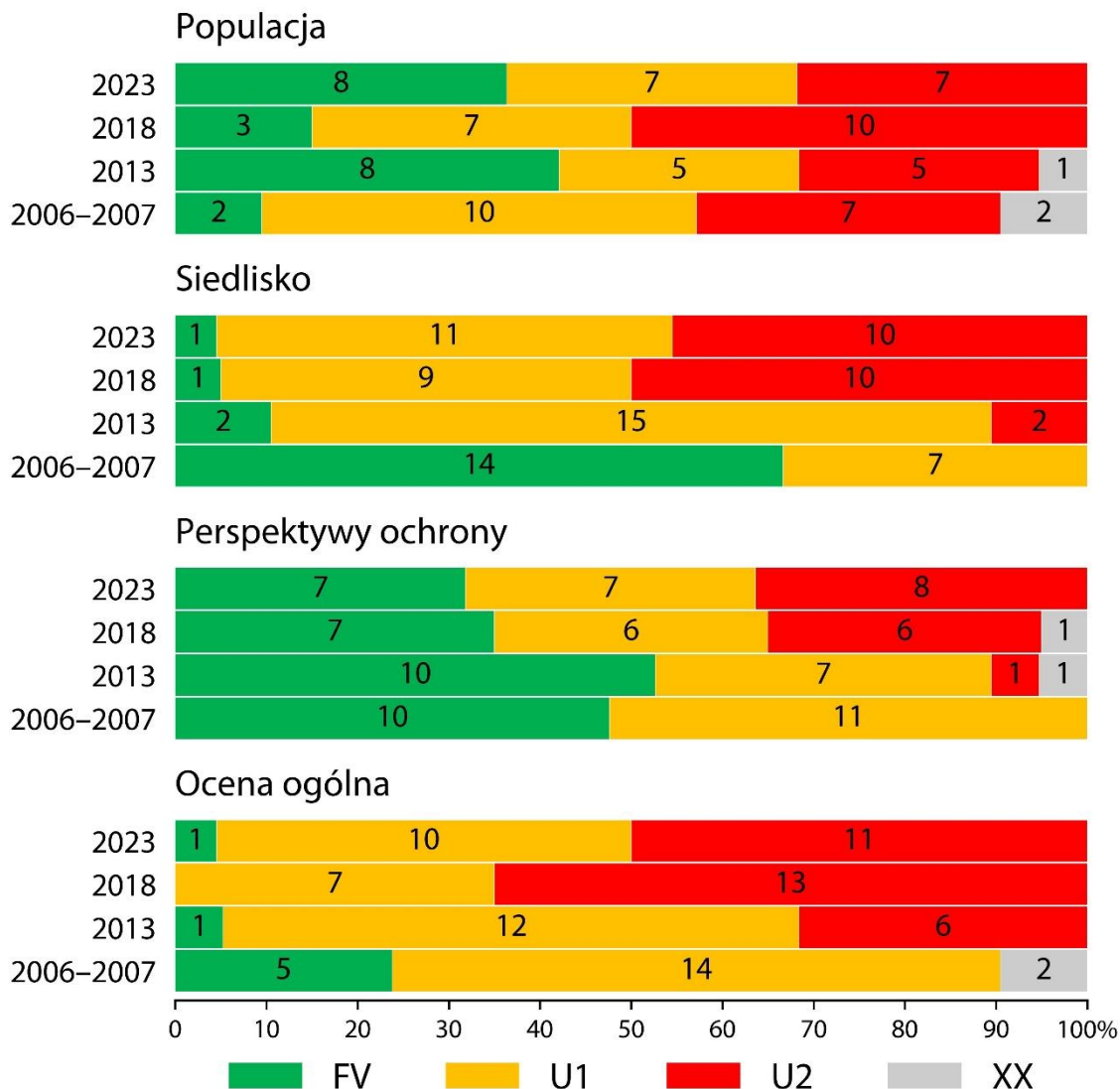
Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk gatunku monitorowanych w 2023 roku.

Tab. 1. Liczba stanowisk badanych w poszczególnych cyklach prac monitoringowych.

Cykl	Rok/lata badań	Liczba monitorowanych stanowisk	Liczba nowych stanowisk
		ALP	ALP
2006-2008	2006	9	9
2006-2008	2007	15	12
2013-2014	2013	19	7
2015-2018	2018	20	0
2023-2025	2023	22	8

II. Region biogeograficzny alpejski

1. Stan ochrony gatunku



Ryc. 2. Liczba stanowisk z daną oceną parametru i oceną ogólną stanu ochrony gatunku w poszczególnych latach monitoringu.

Ocena stanu parametru populacja

W 2023 r. stan populacji gatunku był mocno zróżnicowany z wyrównanym udziałem (po ok. 33%) ocen FV, U1 i U2 (ryc. 2). Oceny 3 badanych wskaźników wpłynęły w podobnym stopniu na oceny stanu populacji (tab. 2). Na 8 stanowiskach zlokalizowanych w Tatrach oraz w Ostoi Babiogórskiej populację oceniono na poziomie FV. W trakcie prowadzonych obserwacji na kilku stanowiskach na Babiej Górze po raz pierwszy odnotowano na jednym krzewie po kilka okazów sichrawy karpackiej. Z kolei

COPYRIGHT © GIOŚ

PRACA ZLECONA PRZEZ GŁÓWNY INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

na obszarze Tatr, na nowo wyznaczonych powierzchniach stwierdzano żerowiska czynne z rozwiniętymi larwami. Dane te jednoznacznie wskazują, że od blisko 20 lat populacja gatunku *Pseudogaurotina excellens* na tych dwóch obszarach jest jak na razie niezagrożona, a nawet można wskazać delikatną tendencję wzrostową (Szafraniec, Zwijacz-Kozica 2017; Szafraniec 2018). Naturalnie stwierdzenie, czy będzie to proces trwały (kilku bądź kilkunastoletni) trudno jest w tym momencie określić, tym bardziej, że czynników które mają wpływ na okresowy wzrost liczebności populacji gatunku jest bardzo wiele. Być może obserwowana większa liczba osobników sichrawy jest spowodowana zmianami zachodzącymi w strukturze tatrzańskich lasów. Korzystniejsze warunki do rozwoju wiciokrzewu czarnego powstałe w wyniku trwającego procesu rozpadu drzewostanów świerkowych mogą oddziaływać pozytywnie na populację gatunku owada. Interesującą obserwacją jest także to, że na obszarze Babiej Góry na kilku stanowiskach stwierdzono wyraźne pogorszenie się stanu siedlisk, jednak nie wpłynęły one negatywnie na stan populacji *P. excellens*. Zmiany jakie zaszły na trzech stanowiskach są tak mocne, że proponuje się zrezygnować z ich dalszego monitoringu, z jednoczesnym zaleceniem, aby przy następnej kontroli wyznaczyć nowe miejsca do badań. Sytuacja gatunku w pozostałych regionach wygląda już mniej optymistycznie. Kolejny raz nie udało się potwierdzić występowania sichrawy karpackiej na terenie Małych Pienin. Ponadto duże, niekorzystne zmiany odnotowano w Ostoi Popradzkiej oraz Na Policy. W przypadku Policy, co prawda obserwowano rojące się owady oraz odnaleziono żerowiska czynne, to jednak w porównaniu do poprzednich kontroli stan populacji wydaje się być wyraźnie gorszy.

W porównaniu do poprzedniej kontroli w 2018 r., gdy na połowie stanowisk stwierdzono stan zły (U2), aktualny stan populacji wydaje się nieco lepszy i przypomina sytuację z 2013 r. W świetle wyników monitoringu stan populacji gatunku na poziomie regionu biogeograficznego alpejskiego oceniono więc wyżej (U1) niż w 2018 r. (U2).

Ocena stanu populacji gatunku w regionie alpejskim: U1

Tab. 2. Zestawienie ocen wskaźników stanu populacji.

Wskaźnik	Liczba stanowisk z oceną			
	FV	U1	U2	XX
liczebność	8	5	9	0
zasiedlone krzewy	8	8	6	0
żerowiska czynne	10	4	8	0

Ocena stanu parametru siedlisko

Stan siedliska w regionie biogeograficznym od ostatniej kontroli w 2018 r. nie uległ zasadniczej zmianie (ryc. 2) i na większości stanowisk nadal określany jest jako

niewłaściwy: niezadowolający na 11 stanowiskach (50%) i zły na 10 stanowiskach (45%). Tylko na jednym stanowisku na Babiej Górze (Górny Płaj 3) oceniono stan siedliska jako właściwy. Stosunkowo najlepiej ocenianymi wskaźnikami były „spójność siedliska” i „warunki świetlne”, a największy wpływ na niewłaściwe oceny stanu siedlisk miał wskaźnik: „dostępność miejsc rozrodu” (tab. 3). Optymalne warunki pod względem bazy pokarmowej występują obecnie na 40% stanowisk. Zaznaczyć należy jednak, że zmniejszyła się liczba dużych okazów wiciokrzewu czarnego. W wielu miejscach dominują krzewy średniej wielkości, a tam gdzie na skutek konkurencji międzygatunkowej pojedyncze okazy osiągnęły znaczną wysokość, to grubość poszczególnych pędów, nie zapewnia optymalnych warunków do rozwoju gatunku owada. Odpowiednie warunki świetlne oraz tzw. spójność siedliska panują na ponad połowie stanowisk. Proces rozpadu drzewostanów świerkowych i zastępowanie ich innymi zbiorowiskami przebiega w zróżnicowanym tempie. Aktualnie największe i często bardzo silne zmiany zachodzą na obszarze Tatr. W miejscach gdzie drzewostan główny został uszkodzony przez wiatr proces ten przebiega bardzo gwałtownie. Po krótkim okresie intensywnego wzrostu krzewów *Lonicera nigra* i często trwającym 2-3 lata wzroście liczebności populacji sichrawy karpackiej (stwierdzenie na podstawie notowanych żerowisk opuszczonych) następowało jej gwałtowne załamanie. Wiciokrzewy ustępują miejsca gatunkom wybitnie światłożądnym, a występowanie *Pseudogaurotina excellens* zostaje mocno ograniczone – do miejsc, w których roślina żywicielska może względnie normalnie się rozwijać. Niepokojącym sygnałem, mającym wpływ na ogólną ocenę parametru jest to, że na innych powierzchniach, które dotychczas traktowano jako stabilne, zaczynają zaznaczać się pierwsze symptomy pogarszającego się stanu zdrowotnego lasu. Po usunięciu pierwszych zamartwych drzew (najczęściej na skutek oddziaływania wiatru, a w dalszej kolejności czynników biotycznych takich jak: grzyby systemiczne i siniznowe oraz różne gatunki owadów, z najważniejszym na czele kornikiem drukarzem) przeważnie w krótkim czasie następuje wydzielenie się (zamarcie) kolejnych, co prowadzi w konsekwencji do powstania przerzedzeń i luk. Przerzedzające się stopniowo górne piętro lasu wpływa na zmianę warunków świetlnych (termicznych) i wilgotnościowych na stanowisku. To z kolei ma wpływ na pogorszenie się stanu siedliska. Negatywne zmiany mają słabszy przebieg jedynie na stanowiskach znajdujących się w głębokich i wąskich dolinach (Tatry) lub na stromych stokach o wystawie północnej (Babia Góra, Na Policy). Innym zaobserwowanym rodzajem zmian, również o negatywnym znaczeniu dla egzystencji sichrawy karpackiej są zmiany biocenotyczne na stanowiskach. Wzrost drzew prowadzi do tzw. zwarcia koron górnego piętra, a to drastycznie zmienia warunki świetlne na dnie lasu. Jest to czynnik, który w krótkim czasie prowadzi do zamarcia wiciokrzewów. Ten typ zmian jest szczególnie dobrze widoczny na obszarze Babiej Góry, Na Policy i w Ostoi Popradzkiej. Z tego też powodu w następnym cyklu badań kontrolnych należy wyznaczyć 4 nowe powierzchnie (3 – na Babiej Górze i 1 w Tatrach). W przypadku

Małych Pienin, Ostoi Popradzkiej i Policy konieczne będzie przeniesienie stanowisk w rejony, gdzie utrzymuje się większa grupa lub biogrupy wiciokrzewu czarnego. Jeżeli na terenie Małych Pienin nie zostanie potwierdzone występowanie gatunku owada nowymi danymi (aktualnie rozpoznano tylko kilkanaście starych żerowisk sichrawy karpackiej), należy rozważyć przerwanie monitoringu na tym terenie na okres kilkunastu lat.

W świetle wyników monitoringu stan siedlisk gatunku w regionie biogeograficznym alpejskim należy ocenić jako zły (U2).

Ocena stanu siedliska w regionie alpejskim: U2

Tab. 3. Zestawienie ocen wskaźników stanu siedliska.

Wskaźnik	Liczba stanowisk z oceną			
	FV	U1	U2	XX
baza pokarmowa	9	6	7	0
dostępność miejsc rozrodu	3	13	6	0
konkurencja	8	10	4	0
spójność siedliska	13	6	3	0
warunki świetlne	13	9	0	0

Ocena stanu parametru perspektywy ochrony

W 2023 r. perspektywy ochrony gatunku na badanych stanowiskach były mocno zróżnicowane (podobnie jak w przypadku stanu populacji) – po ok. 33% ocen FV, U1 i U2 (ryc. 2). Nie uległy też istotnym zmianom od poprzedniego badania w 2018 r. (ryc. 2). Za wyjątkiem stanowiska „Skałka” znajdującego się na terenie Ostoi Popradzkiej wszystkie powierzchnie kontrolne zlokalizowane są na terenach objętych różnymi formami ochrony (parki narodowe i rezerваты przyrody). Przyjęte i realizowane ogólne działania z zakresu ochrony są właściwe i pozwalają na prawidłowy rozwój populacji sichrawy karpackiej. Dotychczas nie prowadzono żadnych istotnych zabiegów ochronnych dla tego gatunku. Jedynie na terenie Babiej Góry wykonywano drobne prace zabezpieczające najcenniejsze grupy wiciokrzewu czarnego, na których obserwowano w okresie rójki okazy sichrawy karpackiej. Perspektywy zachowania gatunku, pomimo niskiej oceny stanu siedliska na poszczególnych stanowiskach, są dość optymistyczne. Spośród 8 stanowisk zaklasyfikowanych do kategorii U2, połowa już podczas kontroli w 2018 r. uzyskała najniższą ocenę. Pozostawiono je do kontroli w celu sprawdzenia tempa i kierunku zmian, jakie zachodziły w tych rejonach Tatr i Babiej Góry na skutek silnej presji licznych czynników abiotycznych i biotycznych.

Biorąc pod uwagę oceny perspektyw ochrony na badanych stanowiskach, w skali całego regionu biogeograficznego perspektywy należałoby określić jako niezadowolające (U1). Niemniej, w opinii autora sprawozdania, można by je ocenić nawet jako właściwe, podobnie jak w 2018 r., ponieważ niemal wszystkie stanowiska znajdują się na terenach objętych różnymi formami ochrony.

Ocena perspektyw ochrony gatunku w regionie alpejskim: U1

Ogólna ocena stanu ochrony gatunku

Stan ochrony gatunku (ocena ogólna) został oceniony dość podobnie jak stan siedlisk – połowa stanowisk z ocenami złymi (U2) i blisko połowa z ocenami niezadowolającymi (U1) (ryc. 2). Tylko na jednym stanowisku stan był właściwy (Górny Płaj 3).

W porównaniu do kontroli w 2018 r. oceny ogólne uległy niewielkiej zmianie. Trzeba jednak pamiętać, że wśród kontrolowanych w 2023 r. stanowisk było aż 8 nowych.

Wyznaczenie na terenie Tatr nowych stanowisk wynikało z konieczności zastąpienia powierzchni, na których na skutek oddziaływania różnych czynników biotycznych i abiotycznych nastąpiły niekorzystne zmiany w siedliskach, co odbiło się negatywnie na stanie populacji sichrawy karpackiej. Odtworzenie zbiorowisk leśnych, a tym samym odpowiednich warunków do egzystencji sichrawy karpackiej, potrwa w tych rejonach Tatr z pewnością przynajmniej kilka dekad. Zaznaczyć trzeba, że obserwowane zmiany poszczególnych parametrów w kolejnych okresach kontrolnych mają charakter zmian fluktuacyjnych, będących naturalnym stanem populacji zwierząt.

W świetle wyników monitoringu stan ochrony sichrawy karpackiej w regionie biogeograficznym alpejskim należałoby ocenić jako zły (U2), podobnie jak w roku 2018. Niemniej, w opinii autora sprawozdania ocena powinna być wyższa. Ten gatunek owada wydaje się obecnie być niezagrożony, a jego sytuacja ma charakter stabilny.

Ogólna ocena stanu ochrony gatunku w regionie alpejskim: U2

Kierunek zmian: stan stabilny

2. Oddziaływania i zagrożenia wykazywane na stanowiskach

Stwierdzone oddziaływania

Na kontrolowanych stanowiskach stwierdzono siedem najważniejszych oddziaływań, które w różnym stopniu kształtują warunki siedliskowe oraz stan populacji gatunku owada. Rozpoznanymi oddziaływaniami są:

- B02 Leśnictwo, gospodarka leśna i plantacyjna i użytkowanie lasów i plantacji
- D01 Ścieżki, szlaki piesze, szlaki rowerowe

- F03 Kolekcjonowanie (owadów, gadów, płazów ...)
- G01 Sporty i różne formy czynnego wypoczynku, rekreacji, uprawiane w plenerze
- K02 Ewolucja biocenotyczna, sukcesja
- K04 Międzygatunkowe interakcje wśród roślin
- K06 Inne lub mieszane formy międzygatunkowej konkurencji wśród roślin

Wymienione oddziaływania i zagrożenia występują na wszystkich powierzchniach. Przeważnie mają one znaczenie marginalne lub ich wysoce negatywny wpływ jest ograniczony do bardzo niewielkiego fragmentu stanowiska. Przykładem dobrze to ilustrującym jest negatywny wpływ takich czynników jak ścieżki lub szlaki piesze, kolekcjonowanie owadów czy też sporty lub różne formy wypoczynku. Zagrożenia te występują jedynie wzdłuż szlaków turystycznych i dotyczą pojedynczych krzewów *Lonicera nigra* rosnących w ich bliskim sąsiedztwie. Wpływ leśnictwa i gospodarki leśnej lokalnie jest większy, jednak jego intensywność oddziaływania jest podyktowana zmianami, jakie zachodzą na stanowiskach na skutek oddziaływania innych czynników, w szczególności z grupy zagrożeń o charakterze zmian biocenotycznych (ewolucji biocenotycznej czy też konkurencji między gatunkami roślin).

Przewidywane zagrożenia

Czynnikiem, który w ostatnich latach w największym stopniu kształtował i prawdopodobnie w przyszłości będzie silnie modyfikował najważniejsze parametry siedliska gatunku to ewolucja biocenotyczna, czyli zmiany środowiskowe zachodzące na poszczególnych stanowiskach, ale również na całym obszarze polskich Karpat. Należy się spodziewać, zwłaszcza w dłuższym przedziale czasowym, że czynnik ten będzie przybierał na sile i odnowienie lub wzmocnienie lokalnych, aktualnie niewielkich populacji gatunku może być utrudnione lub wręcz niemożliwe (np. na obszarze Pienin i Małych Pienin). Pozostałe zagrożenia, związane z turystyką czy kolekcjonerstwem, będą miały nadal marginalne znaczenie.

3. Stosowane i zalecane działania ochronne

Na większości stanowisk nie wykonuje się żadnych istotnych działań ochronnych. Na kilku stanowiskach prowadzono jedynie patrolowanie terenu w okresie rójki. Były to stanowiska w Babiogórskim Parku Narodowym, znajdujące się wzdłuż głównych szlaków turystycznych.

Proponowane działania ochronne

W okresie pojawu imagines zaleca się częstszą kontrolę (patrolowanie) stanowisk. Ponadto należy prowadzić prace wspierające wiciokrzew czarny poprzez usuwanie drzew lub krzewów z tzw. podszytu, podrostu, chroniąc tym samym bazę pokarmową sichrawy karpackiej (działania dopuszczalne w ramach przyjętej metody ochrony lub po wydaniu stosownego zezwolenia przez organ do tego upoważniony). Stanowiska, na

COPYRIGHT © GIOŚ

PRACA ZLECONA PRZEZ GŁÓWNY INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

których zaleca się przeprowadzenie takich czynności, to m.in. Wodogrzmoty Mickiewicza, Dolina Rزتoki, Na Policy. Podczas usuwania powalonych przez wiatr lub zamartych drzew (świerków) zaleca się, by chronić okazy wiciokrzewu czarnego. Szlaki zrywkowe powinny być wyznaczone w odległości kilku metrów od najcenniejszych okazów wiciokrzewu czarnego. W miejscach, gdzie intensywnie rozwija się podrost bukowy lub rozrastają się okazy bzu czarnego, jarzębiny, wierzby i innych gatunków drzew (świerk, jodła), należy prowadzić podkrzesywanie drzew lub nawet usuwać okazy roślin rosnące najbliżej cennych wiciokrzewów.

Piśmiennictwo

1. Szafraniec S., Zwijacz-Kozica T. 2017. Występowanie sichrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* (Coleoptera: Cerambycidae) w Tatrzańskim Parku Narodowym. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 73 (1): 40-48.
2. Szafraniec S. 2018. Występowanie sichrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* (Brancsik, 1874) (Coleoptera: Cerambycidae) w Babiogórskim Parku Narodowym. *Acta entomologica silesiana* 26: 1-11. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1194617>